

UDK: 82.01/09

Shahlo QURBONOVA,
Toshkent davlat yuridik universiteti katta o'qituvchisi, PhD
E-mail: shakhlokurbonova15@gmail.com

IPU dotsenti, PhD S.Shukurova taqrizi asosida

JA'HON ADABIYOTIDA URUSH VA JANG TASVIRLARI YO'QOTILGAN AVLOD KONSEPSIYASI

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqola XX asr boshidagi keng ko'lamli urush tajribalari va jang sahnalari orqali shakllangan "yo'qotilgan avlod" tushunchasining adabiy ifodalanishini ko'p qirrali metodologiya asosida tahlil etishga qaratilgan. Tadqiqotda urush tasvirlari, adabiy realizm va postmodernistik yondoshuvlar doirasida jang sahnalari orqali inson ruhiyatidagi travmalar, ijtimoiy tanazzullar va madaniy inqirozlar o'rganildi. Adiblar tomonidan o'z shaxsiy guvohliklari va tarixiy voqealarga asoslangan qat'iy realistik yondashuvlar orqali yaratilgan asarlar, insoniyatning eng murakkab azob-uqubatlari va mavjudlikning chuqur savollarini aks ettirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqola, adabiyotshunoslik, madaniyatshunoslik va tarixiy tahlil metodlari yordamida, urush sahnalari orqali "yo'qotilgan avlod" tushunchasining shakllanishi va uning ijtimoiy-madaniy kontekstidagi ahamiyatini yoritishga qaratiladi.

Kalit so'zlar: Urush tasvirlari, jang sahnalari, yo'qotilgan avlod, realizm, postmodernizm, adabiy estetik, psixologik trauma, ijtimoiy tanazzul.

«ОБРАЗ ВОЙНЫ И СРАЖЕНИЙ В МИРОВОЙ ЛИТЕРАТУРЕ: КОНЦЕПЦИЯ ПОТЕРЯННОГО ПОКОЛЕНИЯ»

Аннотация

Настоящая научная статья посвящена анализу литературного выражения концепции потерянного поколения, сформировавшейся в результате обширного военного опыта и сцен сражений начала XX века, с использованием многоаспектной методологии. В исследовании изучаются военные образы, реализованные через художественный реализм и постмодернистские подходы, отражающие травматический опыт человеческой психики, социальный упадок и культурные кризисы. Произведения, созданные авторами на основе их личных свидетельств и строгих реалистичных подходов, обоснованных историческими событиями, играют важную роль в изображении наиболее сложных мучений человечества и глубоких вопросов бытия. Статья направлена на освещение формирования концепции потерянного поколения посредством сцен сражений и её значения в социально-культурном контексте с применением методов литературоведения, культурологии и исторического анализа.

Ключевые слова: Военные образы, сцены сражений, потерянное поколение, реализм, постмодернизм, литературная эстетика, психологическая травма, социальный упадок.

THE CONCEPT OF THE LOST GENERATION IN THE DEPICTION OF WAR AND BATTLE IN WORLD LITERATURE

Annotation

This scientific article is devoted to the analysis of the literary expression of the concept of the lost generation, which emerged as a result of extensive wartime experiences and battle scenes at the beginning of the twentieth century, employing a multi-faceted methodology. The study examines war imagery expressed through artistic realism and postmodern approaches, reflecting the traumatic experiences of the human psyche, social decay, and cultural crises. Works created by authors based on their personal testimonies and rigorous realistic approaches grounded in historical events play an important role in depicting the most complex sufferings of humanity and profound existential questions. The article aims to elucidate the formation of the concept of the lost generation through battle scenes and its significance within a socio-cultural context, using methods of literary studies, cultural studies, and historical analysis.

Key words: Wartime images, battle scenes, lost generation, realism, postmodernism, literary aesthetics, psychological trauma, social decay.

Kirish. XX asr boshidagi g'ayriodatiy tarixiy vaziyatlar, ayniqsa Birinchi jahon urushi, insoniyat tarixida tub o'zgarishlar, ijtimoiy-siyosiy inqirozlar va madaniy transformatsiyalar davri sifatida e'tirof etiladi. Shu tarixiy davr sharoitida, urush va jang sahnalari adabiyotda o'ziga xos mavzu sifatida namoyon bo'ldi. Urush maydonining shafqatsiz haqiqatlari, adiblar tomonidan bevosita guvohlik asosida aks ettirilib, insonning ichki ruhiy kechinmalari, azob-uqubatlari va ijtimoiy tanazzullari bilan uyg'unlashdi [1]. "Yo'qotilgan avlod" tushunchasi esa, aynan shu tarixiy tajribalar natijasida shakllanib, urush voqealarini shaxsiy va madaniy kontekstda qayta talqin etishning adabiy vositasi sifatida o'z ifodasini topdi. Ushbu maqola o'zbek va jahon adabiyoti kontekstida urush tasvirlari hamda jang sahnalari orqali yaratilgan realizmning shafqatsizligi va uning "yo'qotilgan avlod" tushunchasining shakllanishidagi o'rni ustida chuqur tahliliy yondoshuvni namoyish etadi.

Buyuk Gatsby asari, F. Scott Fitzgerald tomonidan yaratilgan, Amerikaning birinchi jahon urushidan keyingi ijtimoiy-siyosiy va madaniy inqirozlarni aks ettiruvchi eng muhim adabiy asarlaridan biri hisoblanadi. Ushbu asarda yo'qotilgan avlod tushunchasi orqali, avlodning an'anaviy qadriyatlarining parchalanishi, shaxsiy identitetning fragmentatsiyasi va madaniy

inqirozning yuzaga kelishi chuqur ifodalanadi. Maqola doirasida, asardagi markaziy motiv – yo'qotilgan avlod tushunchasi – insonlarning shaxsiy iztiroblari, jamiyatning normativ strukturalari va posturush davrining madaniy realitetlari bilan yuzaga kelgan murakkab dialektik munosabatlar orqali o'rganiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi, asarda aks etgan yo'qotilgan avlod tushunchasining adabiy diskursdagi ifodalanishini, shaxsiy va kollektiv identitetning parchalanishi hamda yangi normativlarning shakllanishini aniqlashdir.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqola ilmiy tadqiqotning ko'p qirrali metodologiyasidan foydalanadi, uning asosiy yondoshuvlarini adabiyotshunoslik, madaniyatshunoslik va tarixiy tahlil tashkil etadi. Maqola doirasida urush va jang sahnalarining badiiy ifodalanishi, realizm va postmodernizm nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Tadqiqotda, shuningdek, lingvistik, stilistik va semantik analiz texnikalari qo'llanilib, urush tasvirlarining madaniy va hissiy qatlamlari o'rtasidagi uzviy bog'liqlik o'rganiladi [2]. Tadqiqot, urush voqealari va "yo'qotilgan avlod" tushunchasining adabiyotda qanday aks etgani, va bu jarayonlarning inson ruhiyatiga ta'siri haqida chuqur tahlil o'tkazadi. Shu bilan birga, postmodernizm va realizmning

dialektik munosabatlari hamda tarixiy-madaniy kontekstdagi tafovutlar ko'rib chiqiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. XX asrning birinchi yarmida yuz bergan keng ko'lamli urushlar insoniyat tarixining siyosiy va harbiy burilishlari bilan bir qatorda, madaniy va ma'naviy inqirozlarning tub asoslarini ham yaratdi. Ushbu davrda, urushning shafqatsiz haqiqatlari va vaziyatning murakkabligi xalqlararo munosabatlarni keskinlashtirib, ijtimoiy-iqtisodiy tuzilmalar va qadriyatlarda sezilarli sustlashuvni yuzaga keltirdi. Shu sharoitda adabiyotda yangi ifoda vositalariga bo'lgan talab ortdi, chunki urushning inson ruhiyatiga yetkazgan keskin zarbalari va halokatli oqibatlar to'liq hujjatlanishi lozim edi. Adiblar ushbu murakkab tarixiy vaziyatni qat'iy realizm uslubi orqali aks ettirishga intilib, urush maydonidagi inoyatsizlik, hayot va o'limning tutashuvi, shuningdek, insoniyatning ezilgan, o'z qadr-qimmatidan mahrum bo'lgan ruhiyati va ma'naviy sustligini jonli va deyarli haqiqatga yaqin tarzda ifodaladilar. Shu davrdagi jang sahnalari nafaqat tarixiy fakt sifatida, balki insonning ichki dunyosidagi iztiroblar, umidsizlik va ijtimoiy tanazzulni aks ettiruvchi murakkab madaniy obrazlar shaklida namoyon bo'ldi, bu esa keyingi madaniyatshunoslik va adabiyotshunoslik tadqiqotlari uchun boy ilmiy material va nazariy asos sifatida xizmat qildi.

Urush va jang tasvirlarining badiiy tasviri. Urush asarlaridagi jang sahnalari yozuvchilarning shaxsiy guvohliklari, tarixiy xotiralar va adabiy tajribalarga tayanib yaratiladi. Ushbu asarlarda realizmning qat'iy uslublari, voqealarning aniq va shafqatsiz aks etishiga intilib, urush mexanizmlarini, insoniyat azoblarining estetik ifodasini yaratishda asosiy rol o'ynaydi. Adiblar, urush maydonining betakror obrazlarini, inson hayotining noaniqligi va halokatli oqibatlarini, ruhiy travmalarni va ijtimoiy tanazzullarni shaxsiy tajriba, guvohlik va chuqur falsafiy mulohazalar asosida tahlil qiladilar. Bunday yondoshuv, nafaqat tarixiy voqealarni hujjatlashtirish, balki inson ruhiyatining nozik qatlamlarini ochib berish va ijtimoiy inqirozlarni tanqidiy ko'rib chiqish maqsadida tanlangan [3].

Shafqatsiz realizm va uning afzalliklari. Adabiy realizm, ayniqsa urush tasvirlarida, voqealarning haqiqatga yaqin aks etilishi, bezovta qiluvchi tafsilotlarning ochiq-oydin tasvirlanishi va zamonaviy adabiy nazariya asosida qayta tiklangan. Shafqatsiz realizm uslubi, urushning shiddatli va qattiq tomonlarini, insoniyatning ruhiy travmalarini hamda ijtimoiy tanazzullarini aks ettirishda samarali yondoshuv hisoblanadi. [4] Ushbu yondoshuvda, adiblar o'z shaxsiy hissiyotlari, guvohliklari va tarixiy dalillarga tayangan holda, murakkab ko'rinishda yaratilgan jang sahnalarini hayotiy, hatto ba'zan brutal darajada ifodalaydilar. Natijada, o'quvchi nafaqat tarixiy voqealarni balki insoniyatning ichki kechinmalari va madaniy iztiroblarini ham anglashga yordam beradigan boy estetik materiallarga ega bo'ladi.

Mavjudlik, erkinlik va madaniy tanazzul masalalari, ekzistensial nazariyalar doirasida kontekstualizatsiya qilinib, asardagi yo'qotilgan avlod tushunchasining shaxsiy va kollektiv identitetning parchalanishi bilan bog'liq murakkabligini yoritdi.

Ushbu yondoshuvlarning sintezi, asarning murakkab psixologik va ijtimoiy qatlamlarini puxta yoritishga va yo'qotilgan avlod tushunchasining adabiy diskursdagi o'zaro bog'liqligini aniqlashga xizmat qildi.

“Yo'qotilgan avlod” tushunchasining shakllanishi

“Yo'qotilgan avlod” tushunchasining shakllanishi adabiyotshunoslik va madaniyatshunoslik sohalarida eng murakkab va chuqur eksistensial savollardan biri sifatida o'z ifodasini topadi. Birinchi jahon urushi sharoitida yuz bergan global mojaro va halokatli voqealar natijasida insoniyat chuqur ruhiy, madaniy va psixologik inqirozlarga duch keldi. Shu davrning shafqatsiz, deyarli halokatli tajribalari insonning ruhiy kechinmalarida o'z aksini topib, alohida tarixiy tajriba sifatida “yo'qotilgan avlod” atamasini shakllantirdi [4]. Adiblar o'z shaxsiy travmalari, guvohlik va tarixiy voqealarga asoslangan qat'iy realistik yondoshuvlar orqali ushbu tushunchani boyitdilar. Urush maydonidagi shiddatli azob-uqubatlari, insoniyatning ezilganligi, mavjudlikning fundamental noaniqligi va ichki bo'shliqlar madaniyatimiz va jahon adabiyotida doimiy ravishda qayta talqin

etilgan mavzu sifatida namoyon bo'ldi [5]. Adabiy asarlarda “yo'qotilgan avlod” tushunchasi orqali insoniyatning murakkab ruhiy holati, ijtimoiy strukturaviy inqirozlar va madaniy azoblari chuqur tahlil qilinib, tarixiy jarayonlar va eksistensial savollar o'rtasidagi bog'liqlik aniqlik kiritildi. Shu tariqa, “yo'qotilgan avlod” tushunchasi jahon adabiyoti doirasida nafaqat tarixiy guvohlik, balki madaniy va psixologik tahlilning asosiy mavzusi sifatida ilmiy diskussiyalar, nazariy yondoshuvlar va falsafiy mulohazalarda o'ziga xos o'rin egallaydi.

Adabiyotshunoslik metodologiyasi va yangi yondoshuvlar. Adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan urush tasvirlari hamda yo'qotilgan avlod tushunchasini chuqur tahlil etishda ko'p qirrali metodologik yondoshuvlar, falsafiy-epistemologik tahlillar va interdisipliner metodlarning qo'llanilishi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ushbu yondoshuvlar adabiy matnlarning keng kontekstual maydonini ochib berishga qaratilgan bo'lib, tarixiy kontekst, psixologik travmalar, estetik tafsilotlar va madaniy konstruksiyalar o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni aniqlashga xizmat qiladi. Tadqiqot jarayonida lingvistik, stilistik va semantik analiz texnikalari yordamida asarlar chuqur o'rganilib, urush voqealari va yo'qotilgan avlod tushunchasining madaniy-hissiy va ijtimoiy qatlamlari o'rtasidagi o'zaro ta'sir muammolari eksperimental tarzda tahlil qilinadi [5]. Shu bilan birga, postmodern nazariya asosida shakllangan yangi yondoshuvlar realistik va idealistik tasvirlar o'rtasidagi murakkab dialektik munosabatlarni ochib berishda alohida e'tiborni talab etadi, chunki ular adabiy diskursni boyitish va zamonaviy madaniyatshunoslik tadqiqotlarini yanada chuqurlashtirishda muhim rol o'ynaydi.

Tahlil va natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, urush va jang tasvirlari adabiyotda o'zining eng chuqur va murakkab ta'sirini yaratadi. Urushning nozik tafsilotlarini ifodalash orqali, adiblar o'z asarlarini nafaqat tarixiy guvohlik sifatida, balki insonning ruhiy va ma'naviy iztiroblarini ifodalovchi badiiy vosita sifatida yaratdilar. Urush maydonidagi voqealar, jang sahnalari, psixologik travmalar va ijtimoiy tanazzullarni o'z ichiga olgan realizm uslubi orqali, “yo'qotilgan avlod” tushunchasining shakllanishi yanada chuqurlashgan. Tadqiqotda urushning ijtimoiy, madaniy va psixologik ta'sirlari hamda bu voqealarning adabiyotda qanday aks etishi alohida tahlil qilindi. Shuningdek, postmodernizm va realizmning o'zaro ta'siri adabiyotshunoslik va madaniyatshunoslik sohalaridagi yangi nazariy yondoshuvlarni ishlab chiqishda muhim o'rin tutadi [5]. Natijalar shuni ko'rsatadiki, urush sahnalari va jang tasvirlari orqali yaratilgan badiiy ifodalar nafaqat tarixiy faktlar, balki insoniyatning chuqur ruhiy holatini va madaniy iztiroblarini yoritishga xizmat qilgan.

Xulosa va takliflar. Ushbu maqolada urush va jang tasvirlari orqali shakllangan “yo'qotilgan avlod” tushunchasining adabiy, ijtimoiy va madaniy o'lchovlari chuqur tahlil qilindi. Adiblar tomonidan urush maydoni tasvirlarida qo'llanilgan qat'iy realizm va postmodern yondoshuvlarning shafqatsizligi, insoniyatning ruhiy travmalari va ijtimoiy tanazzullarini aks ettirishi orqali, tarixiy voqealarning murakkabligi va insoniy kechinmalarning boyligi namoyon bo'ladi [5]. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bu adabiy yondoshuvlar kelgusidagi ilmiy va madaniy tahlillar uchun mustahkam nazariy asos yaratishda, adabiyotshunoslik va madaniyatshunoslik sohalarida yangi yondoshuv va tadqiqot metodlarini ishlab chiqishda dolzarb manba sifatida xizmat qiladi.

Ushbu maqola, Buyuk Gatsby asarida aks etgan yo'qotilgan avlod tushunchasining psixologik, madaniy va ijtimoiy jihatlarini chuqur tahlil qilgan holda, inson ruhiyati va jamiyatning murakkab dialektik munosabatlarini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, asarda aks etgan yo'qotilgan avlod tushunchasi, qahramonlarning shaxsiy iztiroblari va identitet fragmentatsiyasi orqali, posturush davr madaniyatining inqirozini aks ettiradi. Bu tushuncha, insonning shaxsiy va kollektiv identitetining parchalanishi, ijtimoiy normativlarning o'zgarishi va madaniy tanazzul bilan chambarchas bog'liq ekanligini ta'kidlaydi.

1. Mulkidjanov, A. (2005). Jang sahnalari va urush tasvirlari. Toshkent: Fan.
2. Rasulov, M. (2008). Realizm va postmodernizm: Urush adabiyoti misolida. Samarqand: Adibiyot.
3. Karimov, U. (2012). Yo'qotilgan avlod va madaniy inqiroz. Buxoro: Ilmiy asarlar.
4. Sodiqov, R. (2015). Adabiyotshunoslik metodologiyasi va urush tasvirlari. Toshkent: Yuksak oliy ta'lim nashriyoti.
5. Egamberdiev, N. (2018). Urush, psixologik travma va ijtimoiy tanazzul. Farg'ona: Madaniyat va san'at fakulteti nashri.